

38. Яковлев В. Н. К вопросу о функциональных особенностях глагольных аффиксов, характеризующих способ действия. *Вопросы теории языка* : науч. доклады. Вып. 119. Новосибирск : Изд-во Новосибирск. пед. ин-та, 1975. С. 63–70.
39. Яррулина Т. С. Словообразовательные возможности русских непроизводных глаголов (К вопросу взаимодействия грамматики и словообразования) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1980. 28 с.
40. Dokulil M. Tvoření slov v češtině. Praha : Nakl. Českosl. akad. věd., 1962. 264 s.

УДК 821.161.2. Дочинець ?

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2018-2-11>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАКАРПАТСЬКИХ ГОВІРОК У РОМАНІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ “МАФТЕЙ”

Прокопович Л. С., к. філол. н., доцент
Мукачівський державний університет
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Україна
tubek25@gmail.com

У статті проаналізовано діалектизми, які функціонують у романі Мирослава Дочинця “Мафтей”. Виокремлено лексико-семантичні групи діалектної лексики у художньому дискурсі. На основі аналізу лексико-семантичних особливостей простежено ступінь збереження діалектизмів у сучасних закарпатських говірках та їх уходження до літературної мови. Здійснено спробу з’ясувати конотативне значення діалектних лексем у контекстуальній реалізації.

Ключові слова: діалектизм, говірки, контекст, дискурс, лексико-семантичні групи.

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF TRANSCARPATHIAN DILECTS IN THE NOVEL “MAFTEI” BY MYROSLAV DOCHYNETS

Prokopovych L., PhD in Philology, Associate Professor
Mukachevo State University
Uzhgorodskaya Str., 26, Mukachevo, Ukraine

At the end of the XXth century, Linguistics has developed a viral interest in dialectal vocabulary. Artistic discourse appeared to be of great importance, urged by the necessity to reconstruct the elements of national spiritual and material culture (linguistic, ritual, objective). The native Transcarpathian dialects used by Myroslav Dochynets constitute an integral part of his literal works. Novel “Maftei” represents a rich language palette of dialectal vocabulary denoting the life of the Transcarpathians: names of clothes, names of animals, plants, and people by kind of their activity or nationality.

The dialectal vocabulary for naming clothes and shoes, the upper men's and women's dressings has been presented by the terms: petec, cabatyna, kabat, leibyк, chugunya, hunya: “*In those webs the whole land, the whole Subcarpathian Rusynia screws and roars. There are German rulers as well, and under them – the Magyars masters, and Russian nobles, all feeling comfortable as fleas, lice and nits on the hunya*” [3, p.210]. **Hunya** – a long suit with a wool inside out. Describing the appearance of the characters, author depicts their clothes – for them this is not just household goods, but a fruit of a peasant’s hard work, an element of spiritual culture.

The next group covers nouns that refer to the names of insects, fish, birds, animals and plants: byndug, malfa (wood spirit), potyatko (birdling), matsur (male cat), tenetnyk (gossamer), turach (francolin), kanya (gooseberry), pyr’ (ghoul), garch (hawk), muryanky (ants): “*Grandfather’s troop built the road; on his byndugs he drove bow and brook*” [3, p.46]. **Byndug** – pulling horse; “*What sin could they’d done, my potyatkas*” [3, p.57]. **Potyatko** – birdling; “*Careful as a matsur, he walked on rough slabs, his chest forwarded, his hands behind the back*”. [3, p.119]. **Matsur** – is a male cat.

Particular attention is paid to the dialectal vocabulary denoting the plants; it successful creates the colorful language of Transcarpathian region: kamanytsa, gestynia, skorukhy, runj, deren: “*Grabing from the early morning to chase kamanytsa for his sawyers*” [3, p.84]. **Kamanytsa** – clover. “*And in the middle - gestynia, as a bulk which holds the*

sky” [3, p.332]; **Gestynia** – edible chestnuts; “*Skorukhy spit flew from my thigh, and I climbed it, hiding in a hill*”. [3, p.332]; **Skorukhy** – wild fruits, similar to the apples.

The vocabulary designating people by their activity or nationality. The whole set of lexemes of this group can be conventionally divided into several subgroups:

Titles to mark occupations: burgomaster, baron, bokarashi, avva, bishop, bey, gudachok: For example: “I recognized those eyes - the type I’ve observed in the quarters of burgomaster’s wife ...” [3, p.11]. Burmist, barmist, buri (hungarian) – bailiff, mayor; “We drove our burmist with a swollen leg to you” [3, p.37]. Byrov – here, the gypsy baron: I took her, maid from Teresva, from the house of the bokorashy [3, p.39]. Bokorashy – woodmen.

A group of connotative and emotionally colored lexemes: bettyar, co-friend, frajir (handsome man), cockroach:

“*On a slobbery stern, bettyar was sitting, in a green caftan with red foreheads* [3, p.11]. **Bettyar** – a respectable man, nobleman; “*They’ll burn themselves and a co-friend*”. [3, p.34]. **Co-friend** – is a partner here. Such tokens are aimed at creating the positivism, respectfulness or compassion.

A group of lexemes that have emotionally weak, negative sense: bosorkania (witch), papljuga, lotrosh, povulychnyk: “*Where do the bosorkanias fade away? It is better for you to know, as you live in the woods and close to the evil*”. [3, p.19]. **Bosorkarnia** – is a witch. “*Nearby, a fuzzy papljuga drank corn juice*”. [3, p.41]. **Pepljuga** – woman of ill fame. The negative-evaluated internal form of these tokens creates the emotional disagreement.

A detailed study of a fixed and, in some way, systematized dialectal vocabulary, makes it possible to find out the mechanism of its changes in time and space; truly evaluate the potential of this linguistic material. Consequently, there exists a close scientific attention to the study of dialectal lexemes of the Transcarpathian dialects, as well as individual dialects, as they are of great importance for modern cross-cultural linguistics.

Key words: dialectic, dialect, context, discourse, lexico-semantic groups.

У кінці ХХ століття у лінгвістиці зростає інтерес до діалектної лексики. Увага до лексики говорів посилена не лише у зв’язку з необхідністю забезпечити надійним матеріалом ті галузі мовознавства і суміжних наук, які безпосередньо пов’язані з реконструкцією давнішого стану матеріальної і духовної культури носіїв мови: “Адже при всій очевидності змін у словниковому складі мови лексична система зберігає такі архаїчні риси, які часто несуть більшу інформацію, ніж релікти інших структурних рівнів” [5, с.123].

Діалектологія з початку свого народження розвивалася як наука порівняльна і передусім порівняльно-історична. “У наш час, коли ареальний підхід у багатьох випадках став визначальним, діалектний континуум часто сприймається як розгорнута в просторі і часі діакронія мови, яка знаходить відображення в художньому дискурсі” [4, с. 101]. Для спроб реконструювати не тільки деякі елементи національної духовної і матеріальної культури (мовної, обрядової, предметної), а також їхні структурні особливості й локальні відмінності важливе значення має художній дискурс, особливо якщо він створений неперевершеним знавцем рідного краю та його мови Мирославом Дочинцем. Зазначимо, що мову художніх текстів Мирослава Дочинця досліджували А. Вегеш [1], Л. Прокопович [8], Р. Теребус [10], О. Микитюк [7]. Однак вивченню діалектної лексики, що в дискурсі має здатність відтворити світосприймання персонажа, його асоціативне та практичне мислення, приділено незначну увагу в сучасному мовознавстві. Утім, рідні для Мирослава Дочинця закарпатські говори становлять невід’ємну складову його художніх творів .

Зокрема, ґрунтовно вивчені закарпатські говори, що представлено в багатьох працях науковців: С. Бевзенка, І. Верхратського, К. Галаса, Й. Дзензелівського, Д. Добоша, В. Лавера, П. Лизанця, В. Німчука, І. Сабодоша, П. Чучки, М. Сюська, О. Миголинець, Н. Венжинович. Зауважимо, Й. Дзензелівський уважав, що закарпатські діалекти є діалектами української, а не якоїсь іншої мови, і що самі вони не становлять якоїсь окремої мови. “Натомість упродовж останніх півтора століть на шпальтах наукових видань в Україні та далеко за її межами ведеться гостра антинаукова дискусія щодо сутності та буття на етнічних, і не тільки територіях окремої від української русинської нації та її мови, що на різних історичних етапах спалахує з новою силою відповідно до нових політичних кон’юнктур, які генеруються та щедро “підхарчовуються” нашими близькими і “дальшими” сусідами. Актуальність проблеми проявляється і в тому – розмірковує далі К. Іваночко, – що українці, незалежно від належності їх до етнічних територій чи місця проживання, нарешті мусять себе усвідомити єдиним національним організмом, що глибоко закорінений у багатющу праїндоевропейську культуру. На підсвідомому рівні ми приречені сприйняти, що мова,

особливо її говори та діалекти, навічно залишатимуться головною схованкою (вмістилищем) Духу, слугуватимуть вічним джерелом доброї енергетики та оберегою для її носіїв. Духовну енергетику Мови найповніше можна відчутти через заглибленість у її праісторію. А мовні реалії, що живуть у діалектах, найчастіше сягають глибин віків. Їх треба впізнати, відновити, реанімувати (відродити) у своїй національній пам'яті” [4, с.163].

У лінгвістиці вже маємо певні напрацювання в цій царині. Вдалим є контрастивний підхід вивчення діалектної лексики Карпатського регіону у творчості С. Вінченца та Г. Хоткевича, для яких гуцульське середовище не було історичною і культурною батьківщиною, – С. Вінченца як представника польської культури та Г. Хоткевича як слобожанина за походженням [6].

Актуальним є вивчення діалектної лексики з погляду етнокультурного збагачення мови, який здійснила О. Микитюк. Діалектні особливості творів М. Дочинця схарактеризовано передусім на основі лексики, бо вона відображає ті самобутні риси авторського мовлення, що дають відомості про матеріальну культуру закарпатців (лексичні та етнографічні діалектизми), відтворюють мовлення персонажів, розкривають їхні уявлення про світ, підсилюють виражальні можливості мови, стилістично увиразнюють та емоційно наснажують текст [7].

Слово відтворює світ і творить світ – світ художньої реальності. Мирослава Дочинця захопила та первісна “мовна сила” (Гумбольдт) людського духу, завдяки якій сформувалося те неповторне самобутнє народне світобачення. Тож письменник поставив собі за мету відтворити духовну своєрідність закарпатського люду, а для цього потрібно задіяти “мовну силу” людського духу, багатство виявів рідної мови, що і дозволить віддзеркалити духовну своєрідність свого народу. Ганс-Георг Гадамер у статті “Мова як горизонт герменевтичної онтології” узагальнює: “Коли кожна мова є світобаченням, то вона зобов’язана цим не тому, що вона являє собою певний різновид мови, а тому, що говориться або ж відповідно передається цією мовою” [2, с. 407].

Мирослав Дочинець своєю творчістю образно ілюструє відому концепцію Й. Г. Гердера, який довів, що національна культура органічно поєднана природно-географічним середовищем, у якому вона й розвивалася. Саме природно-географічне середовище народжує, плекає і зберігає дух народу, що яскраво виражено в культурі, звичаях, обрядах, у мові, у переказах і легендах, у світосприйнятті закарпатських українців.

Досліджуваний нами роман Мирослава Дочинця “Мафтей” є яскравою ілюстрацією широкого і майстерного використання в художньо-естетичній функції потенційних можливостей діалектних слів, які побутують у закарпатських говорах.

Зазвичай вивчають діалектизми, користуючись лексикографічними працями, однак, на нашу думку, цікавим є розгляд лексико-семантичних груп, які в художньому дискурсі відображають загальнонародну концептуальну картину побуту закарпатців середини ХІХ століття.

У нашому дослідженні ми виходимо із загальновідомого положення, що діалектна мова, як і мова взагалі, є складною єдністю багатовимірності. “Будь-яка мовна просторова конструкція (наріччя, група говорів, говори) чи говірка (остання як єдина комунікативна одиниця) відзначається системною організацією. Така ж властивість притаманна і окремим рівням чи підрівням певного просторового сегменту національної мови” [11, с.162].

Мета статті – дослідити лексико-семантичні групи діалектної лексики, виокремити власне закарпатські та ті лексеми, що поширені в інших сусідніх говорах. Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**: простежити ступінь збереження діалектизмів у сучасних закарпатських говірках та їх уходження до літературної мови та з’ясувати конотативне значення діалектних лексем у контекстуальній реалізації.

Неймовірно цікаво простежити мовлення Мирослава Дочинця, письменника, що бачить літературний текст як “постійне продирання через штампи”, ретельно добирає слова, бо

“муштрування й мордування слова” творить стиль. “Найповніше самобутні риси авторського мовлення відображають саме лексичні діалектизми, функція яких: подати відомості про матеріальну культуру жителів певної місцевості, стилістично увиразнити, емоційно наснажити текст” [7, с.85].

Діалектизми у художньому тексті будуть виправдані тільки тоді, коли вони, по-перше, необхідні для кращої характеристики зображуваних осіб, сцен, подій; по-друге, з контексту зрозумілі читацьким масам, тобто нічим не затемнюють змісту твору; по-третє, вживаються з почуттям міри, отже, кількісно і якісно не порушують художньо-естетичних вимог твору. Багата мовна палітра твору на діалектну лексику, що позначає побут закарпатців, а саме: одяг, назви тварин, рослин, осіб за родом діяльності чи національною належністю.

Лексика на позначення назв одягу, взуття. Традиційний народний одяг закарпатців не відзначається багатим асортиментом, пишністю форм, він гармоніює з душевною простотою, скромною працьовитою натурою своїх носіїв. До недавніх часів на Закарпатті селяни власноручно виготовляли собі вбрання, оздоблювали його, залишали часточку своєї душі в ньому. З інваріантним значенням ‘одяг’ назва *вберя* є загальноновживаною у закарпатських говірках: *А з добутого волокна в’язала теплу й пахучу вберю* [3, с.184].

На позначення верхнього чоловічого і жіночого одягу в романі вжито слова: *петек, кабатина, кабат, лейбик, чуганя, гуня*: *У тих тенетах скніє, борюкається цілий край, ціла Підкарпатська Русинія. А ще є верховники німецькі, а під ними пани мадярські, та підпанки руські, свої Як ті блохи, воші й гниди на бідацькій гуні* [3, с.210]. **Гуня** – довга вовняна свита шерстю догори; *Під “Венезією” грав на скрипці циган у подертій суконній чугані* [3, с.139]. **Чуганя** – верхня чоловіча одежа, свита; *П’ятий день як запропала їх донька-одиначка, побігла до кушніра приміряти новий лейбик...*[3, с.13]. **Лайбик, лейбик** – жилетка; *Вхопила кабатину й побігла. ...* [3, с.85]. **Кабатина, кабат** – куртка, коротке пальто; *А за плечима – скрутки вовняних петеків. ...* [3, с.293]. **Петек** – накидка, плащ.

Характеризуючи зовнішній вигляд свої героїв, автор змальовує їхній одяг. Для них це не просто речі домашнього вжитку, а плід нелегкої, клопіткої праці селянина, елемент духовної культури, свідчення шанобливого ставлення особи до віковичних традицій предків. Верхній одяг нерідко виготовлявся із сукна та вовни. На позначення чоловічих штанів Мирослав Дочинець вживає слово *гаті і ногавиці*; жіночих штанів – *пандьола*. Цікаво, що лексема *ногавиці* входить до складу фразеологізму: *До того ж мої супутники в запалі суперечки перескакували од одного язика на другий, крутили бесідою як чорт ногавицями ...* [3, с.211]. **Ногавиці** – штани; *Спочивав очима на квітах, які моя мама називала “курячі гаті” – може тому що цвіт звисає рум’яними клаптями.*[3, с.277]. **Гаті** – штани, штанці. **Курячі гаті** – лексикалізована метафора, що позначає народну назву лікарської рослини. Номен *гаті* ‘верхні чоловічі штани з домотканого сукна’ вживається в закарпатських говірках, а з інваріантним значенням ‘штани’ охоплює весь карпатсько-балканський мовний масив. Поки що остаточно не встановлено етимології назви *гаті*, виводять її з праслов’янської форми **gatiā*, котра, імовірно, пов’язана з дієсловом **gati* ‘прикривати’ і означає ‘нижній одяг первісного типу, що закривав певні частини тіла. Своєю чергою **gati* – похідне від **gati* ‘загата’, первісно – ‘вимощений хід через болото’, що пов’язують із іє. **gati* ‘йти’. Г. Соколовська пропонує такий семантичний розвиток слова **gati*: іє. **gati* ‘ходити’ на праслов’янському ґрунті дало **gati* ‘ходіння, дорога’, від нього походить **gati* ‘загата’ і *gati* ‘стегно’. Останнє, очевидно, було переосмислене і стало позначати штани, які первісно, можливо, були схожі на набедреник [9, с.166]; *На ньому – виразно вишита жіноча постать у довгій ясно-синій пандьолі до землі* [3, с.262], **пандьола** – жіночі штани.

Словом *черес* позначено в романі ‘широкий шкіряний пояс з клясерами для різного дріб’язку’: *Я відрізав нитку і сховав за черес* [3, с.61].

Скромно представлена в романі лексика на позначення прикрас: *Прискакали до пристані, і дідо купив їй нові сіті й цілі скрути рясно барвистих пантеликів у коси* [3, с.71], **пантелик-стрічка**.

На позначення головного убору на Підкарпатській Русі використовували слова *калап, колоп, шапка*. Подекуди ці назви жителі сіл і міст Закарпаття вживають і сьогодні. *Ледве відтяг лабу з осідка, як над живоплотом засірили малі калапчата* [3, с.191], **калап, колоп** – фетровий або повстяний капелюх, головний убір на Підкарпатській Русі. Тут спостережено вияв такого мовного явища, як метонімія, що є стильовою рисою живої розмовної мови. *Чоловіки в широких фільцових шапках косили, а жони, завиті в білі кокони, розтрушували*. [3, с.310], **фільцовий** – валяний з фетра або повсті.

До цієї групи належать і лексеми *бочкори, жеб, гомба*. *Як реміняччя на бочкорах. Стиск, гніт і бездолля...* [3, с.210], **бочкори** – постолі. Або: *“А пуховиця, виджу, на табівці вояцька, з вушком”, – завважив я. – “А у вас метке око, свату. Ті гомби з моєї старої шинелі. Сукно в кузні зотліло, а мідь я зрізав. Якраз і пригодилося, все пішло на застібки”....* [3, с. 215]; *Не треба було шити такі глибокі жеби на сорочині, жеб* – кишень. Як слушно зауважують Я. Мельник та О. Роїк: *“У мові письменника діалектизми, як і інші нормативні слова, відіграють роль будівельного матеріалу в образному мовленні. І літератор не повинен про це забувати, щоб текст літерного твору не ставав для читача сліпим”* [6, с.125].

Лексика на позначення назв тварин та рослин. Група назв тварин охоплює іменники, що позначають також назви комах, риб та птахів. Напр.: *Дідова чота мостила гостинець, він возив на биндюгах рінь і брук* [3, с.46], **биндюг** – кінь-ваговик; *Він спав, як малфа, на дереві при Зеленьковому торжку і прорікав несусвітні надуми* [3, с.109], **малфа** – мавпа; *Що вони встигли нагрішити, потятка мої* [3, с.57], **потятко** – пташеня; *М'яко, як мацур, ступав він по грубих плитах, груди випнуті, руки за спиною* [3, с.119], **мацур** – кіт; – *Тоді почитай, що тут написав нам тенетник?* [3, с.154], **тенетник** (арх.) – павук; *Я поїв його, свиснув за Марковцієм і рушив у бік Черникового рубя, де вже зіпали на першій зізду ситі турачі* [3, с.166], **турач** – фазан; *Як каня дощу, так він чекав нагоди, аби віддатися риболовлі* [3, с.306], **каня** – вид коршуна, що п'є тільки дощову воду; *Тут нянько вчив мене ловити пирів* [3, с.158], **пирь** – харіус; *Видав, гарч кинувся. На біле повівся* [3, с.158], **гарч** – сом; *“Бо каже, що гусі муряньки з'їли* [3, с.193], **муряньки** – мурашки.

Особливу увагу привертає діалектна лексика на позначення рослинних номінацій, яка формує унікальну мовно-культурну картину світу, є вдалим наповненням національного мовного простору закарпатців: *Годиться відспівати по закону, закопати, нагромадити могилку, над якою сльозу можна пустити, посадити скіпця* [3, с.19], **скіпець** – саджанець; *Береговина з того боку намулиста й крихка, добре, що з берега до самого плеса тяглися галузка дички* [3, с.61], **дичка** – дика груша; *Вороння супроводило мене з Шабиного акацника аж до Булгарського вигону* [3, с.81], **акацник** – акацієвий гай; *Схопиться до дня і бігом жати каманичку своїм вухачам* [3, с.84], **каманиця** – конюшина.

На позначення кукурудзи закарпатці використовують такі діалектні слова: *малай, мелай, киндириця, тингириця, кукурічка*: *Знаю, що хребет мож уздоровити, ходячи босоніж по розсипаному зерні кукурічки*. [3, с.150]; *Приніс до хижі огуду, та ще й дується, як Миколай на малай* [3, с.155]; *Натомість лежав ворошок цибулин і крумплин, а поверхи кусень солонини, обгорнутий листом хрону* [3, с.174], **крумплі** – картопля; *А посередині – гестиня, гейби стовп, що держить небо* [3, с.332], **гестиня** – їстівні каштани; *З тину пнула росахата скорушина, і я виліз на неї, криючись у гіллі* [3, с.332], **скорухи** – дикі плоди, схожі на яблука; *Рунь якраз стояла в стиглому цвіту* [3, с.219], **рунь** – трави, зело; *Під розсохатим дереном надібав криничку* [3, с.325], **дерен** – кизил.

На переливах семантики використовує автор таке діалектне слово, як **чічка** – квітка, влітаючи в канву художнього тексту порівняння дівчат Русі Підкарпатської з “цвітом

розовим”: “Цвіт рожевий ... Мочений дощами й росами, палений сонцем, закурений ватрами, парений окропом, прибитий злиднями і топтаний безправ'ям. І все ж нетлінно-свіжий, красовитий і принадливий. Живий цвіт Русі Підкарпатської – діви. Як ті квітки – богородичині рукавички, яскраві й прості, тендітні й скорботні, що прикрасять глухий закуток саду, з-будь якої шкалубини проб'ються, самосівом по снігу зійдуть ... **Чічки Русинії**” [3, с.165].

Лексика на позначення осіб за родом діяльності чи національною належністю

Ця група лексем доволі розгорнута. Усю сукупність лексем цієї групи можна умовно поділити на підгрупи:

Назви на позначення роду занять: Я впізнав ті очі – видів їх намальовані парусні в покої жони бурмиистра... [3, с.11], бурмиистр, бурмістр, бирів (угор.) – бурмістр, міський голова; Возив до вас нашого бирова з розпухлою ногою [3, с.37], бирів – тут циганський барон; Я її дівонькою з Тересви забрав, з дому ватага бокорашів [3, с.39], бокораші – плотогони; На Монастирському узвозі перестрів авву Клима, що ніс цеберко, обвите для тепла повстю [3, с.115], авва (заст.) – отець, духовний наставник; А пачкарі, що ходять на тих човнах, замовці немилосердні [3, с.226], пачкар – контрабандист; “Тобі любиться, як я граю?” – вернув мене до тьми гудак [3, с.139], гудачок – музикант; Дейкували, що й сам біскуп обтирався нашими “жалкими” обрусятами і обвивав поперек поясом із вичісок [3, с.185], біскуп – єпископ; І я бай, знаю, що біль взиває по-різному, та кожен його чує і впізнає [3, с.90], бай – цілитель.

Група конотативних та емоційно забарвлених лексем: На встеленній попоною кормі сидів бетяр, у зеленому каптані з черленими петлицями [3, с.11], бетяр – поважний чоловік, вельможа; Сплять і себе, і содруга [3, с.34], содруг – тут партнер; Не буду брихати, був один фраїр із доброго двору [3, с. 82], фраїр – залицяльник; Віддай йому скрипку, най має сарака [3, с.254], сарака – бідолаха. Такі лексеми несуть позитивну настроєність, шанобливість або співчуття.

Пор. іншу групу лексем: Куди звірюються босоркані? Тобі ліпше знати, бо живеш до хаців і до всякої нечисті [3, с.19]. Босорканя, бісиця – відьма; Коло нього розпатлана паплюга цідила з погара сивуху [3, с.41], паплюга – хвойда; Я впізнав лотроша Циля за розкустраними патлами й оберемком кілля на плечі [3, с.98], лотрош – голодранець; Мені всяку всячину тягнуть повуличники [3, с. 258], повуличник – волоцюга. Негативно-оцінна внутрішня форма цих лексем відповідно знижує емоційний ступінь назви до експресії зневажливості. “Зазвичай такі номінативні лексеми характеризуються народнорозмовною сферою вжитку, у тексті вони виступають не окремими визначальними штрихами, а цілими ампліфікаційними рядами, що сприяє конденсації вираження почуттів, зокрема ненависті, презирства, зневаги тощо” [6, с.104]. **Або: Ми, сирохмани, змагалися в здогадах, із якою прикрасою вона прийде нині** [3, с. 104], **сирохман** – парубок, хлопець; **Лібертини з-під Паланку ткали стяги й хоругви** [3, с. 105], **лібертини** – звільнені від панщини; **Мене волошка-обавниця з Аписі навчила, я помагала їй валяти покрівцю...**[3, с. 152], **обавниця** – шептуха, **волохи** – змішана етнічна група румунського й циганського походження; **Куруц мужній гордо скаче / В доломані хутрянім / Златі штори, перли в чунях / І онучі цураві на нім** [3, с. 105], **куруци** – повстанці проти Габсбургів ... **Я міг обійти укіс вздовж – впоперек, аби дослідити пильніше, та не хотів тривожити ковдоша в його пенатах, як сказав би книжник Аввкум ...** [3, с. 138], **ковдош** – каліка, інвалід; **Ходить тут вертепами нетрібний Циль, скалічений на голову** [3, с. 261], **нетрібний** – неповносправний, каліка; **Петро Павел, полигач мого вітця за стерном і за столом ...** [3, с. 298], **полигач** – товариш, побратим, напарник.

Висновки. Детальне вивчення зафіксованої і певним чином систематизованої діалектної лексики дає змогу з'ясувати механізм її змін у часі і просторі, по-справжньому оцінити потенційні можливості цього мовного матеріалу. Звідси – пильна наукова увага до вивчення діалектних лексем закарпатських говорів, а також окремих говірок, які мають велике значення

для лінгвістичної науки. Зафіксовані у творах письменника діалектизми репрезентують етнонаціональну картину світу закарпатців, точно передають ті назви, що вийшли з щоденного вжитку, зрештою увиразнюють споконвічні традиції українського народу, відтворюють культуру, релігію, освіту певного етносу. Поданий матеріал можна вивчати в аспекті самобутньої картини світу, застосовуючи дані психолінгвістики, лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики.

У нашому дослідженні ми намагалися подати широку диференційну шкалу діалектних лексем. Однак значна кількість лексем, які належать до таких лексико-семантичних груп, як лексика на позначення дій, процесів, станів, лексика на позначення ужиткових речей, лексика на позначення назв будівель чи сільськогосподарських споруд, лексика на позначення продуктів харчування, страв, лексика на позначення війкових та адміністративних понять, залишилась поза увагою. Тому перспективу подальшого дослідження пов'язуємо з поглибленим вивченням вищезазначеного діалектного сегмента в романі Мирослава Дочинця “Мафтей”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вегеш А. Промовистість назв романів М. Дочинця. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2014. №32. С. 8–12.
2. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Том 2: Герменевтика II: доповнення. Київ : Юніверс, 2000. 478 с.
3. Дочинець М.І. Мафтей. Книга написана сухим пером: Роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2016. 352 с.
4. Іваночко К.М. Акцентуація префіксально-суфіксальних дієслів у говорах “західних (угорських) русинів (на матеріалі етнографічних та діалектологічних студій В. Гнатюка)”. *Мовозначі студії. Фразеологізм і слово у тексті і словнику (За матеріалами Всеукраїнської наукової конференції на пошану 75-річчя від дня народження професора Мар'яна Демського)*. 2010. Вип. 2. С.163–173.
5. Зубрицька М.І. Лексико-семантичні особливості бойківських говірок у художньому дискурсі Івана Франка. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2016. Вип. 38. С.101–107.
6. Мельник Я., Роїк О. Особливості функціонування діалектної лексики у творчості С. Вінченца та Г. Хоткевича. *Семантика мови і тексту: Матеріали ІХ Міжнародної конференції*. Івано-Франківськ, 2006. С. 123–126.
7. Микитюк О. Діалектизми як засіб увиразнення текстів Мирослава Дочинця. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 2. С. 85–90.
8. Прокопович Л.С. Вербалізація концепту час у романі Мирослава Дочинця “Мафтей” *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Філологічні науки. Мовознавство*. 2017. № 8. Том 2. С. 66–69.
9. Соколовская А. Лингвогеография и этимология некоторых названий одежды и обуви. *Проблемы картографирования в языкознании и этнографии: научное издание*. Ленинград, 1974. С.166–169.
10. Теребус Р. Функційне навантаження власних назв у романах Мирослава Дочинця “Криничар” та “Вічник”. *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Філологічні науки. Мовознавство*. 2017. № 8. Том 2. С. 110–113.
11. Яким М. Полісемійність ареальних фразем (на матеріалі іменних фразем бойківських говірок. *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Філологічні науки. Мовознавство*. 2017. № 8. Том 2. С.160–162.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>